

## ЗАХІДНІ ТА СХІДНІ ВПЛИВИ НА АРХІТЕКТУРУ УКРАЇНИ

Протягом своєї історії Україна знаходилася і знаходиться на межі двох світових систем світогляду, двох культур – східної та західної. Природно, що таке геополітичне становище не могло не вплинути на розвиток культури, економіки, соціальних та політичних відносин у нашій країні. Найбільш показово проявилися західні та східні впливи у мистецтві, бо воно є найбільш піддатливим до зовнішніх впливів з усіх сфер людської діяльності. Мистецтво і, зокрема, архітектура легко вбирає елементи інших культур, носії яких стикаються між собою.

За довгі сторіччя українська архітектура розвивалася згідно з основними тенденціями, стилями та напрямками європейської архітектури. Однак, цей розвиток мав досить специфічну та оригінальну характеристику, притаманну тільки Україні. Так, давній романський стиль<sup>1</sup>, що панував у Західній Європі X – XII ст., у Київській Русі поєднався з візантійським. Таким чином утворилася неповторна архітектурна школа давньої України X – XIII ст. До наших днів збереглося мало зразків тієї архітектури. Більшість з них була зруйнована ще під час монгольської навали 1237 – 1241 р. Деякі храми були реконструйовані та перебудовані. У



*Софійський собор у Києві*

такому стані існують сьогодні Спасо-Преображенський собор у Чернігові (1036), Софійський собор у Києві (рік закладки 1017 або 1037), Кирилівська церква кінця XII ст., храми Переяслава-Хмельницького. Деякі споруди були відновлені з руїн у XX ст. у своїх давніх формах (Василівська церква в Овручі, Успенський собор у Володимирі-Волинському, П'ятницька та Борисо-Глібська церкви у Чернігові, церква Богородиці Пирогощі у Києві тощо).

Готична архітектура, яка панувала у Європі XII – XVI ст., одержала розвиток і розповсюдження на теренах Західної України. Саме тут досить інтенсивно забудовуються в цей час такі міста, як Львів, Луцьк, Кам'янець-Подільський, Рівне, Тернопіль тощо. Величні замки та фортеці, храми та житлові будинки з характерними стрілчастими формами прикрашають і по сьогоднішній день ці культурні центри нашої країни. Зразки готичної архітектури в Україні практично позбавлені національних місцевих особливостей. Вони є типовими середньовічними спорудами, подібні тим, що зводилися у Європі. Поясненням цьому є те, що готика прийшла на українські землі з Польщі разом з католицькою релігією. Цей архітектурний стиль був невід'ємним атрибутом асиміляційної політики Речі Посполитої на Русі і мав відповідати тим “стандартам”, які існували у Польщі<sup>2</sup>. Доказом цьому служать такі пам'ятки, як Латинський собор (1360 – кін. XV ст.) та Домініканський костел (XV ст.) у Львові.

З Польщі розповсюдився в Україні й новий архітектурний стиль Ренесанс (Відродження)<sup>3</sup>. Найбільше пам'яток цього стилю збереглося також у західно-українських містах, зокрема, у Львові. Після катастрофічної пожежі 1527 р. все місто відновлюється та перебудовується у новому стилі. Більшість житлових та культових споруд Львова одержують витончені ренесансні форми, характерні для європейської архітектури XVI ст. Найвідомішим ансамблем міста став комплекс споруд на площі Ринок. Найкрасивіші будинки площі – “Чорна кам'яниця” (1577 – 1588) та “будинок Корнякта” (1580) стали взірцем ренесансної архітектури в Україні європейського рівня. Ренесанс не залишився в історії України лише як чужий стиль. Розвиток національного відродження та рух українців Галичини за свої соціальні, релігійні та політичні права призводить до піднесення національного мистецтва та архітектури зокрема. На кошти національно свідомої еліти зводяться православні храми та споруди братств – центрів духовного відродження “русинів”. Ці будівлі одержують форми ренесансної архітектури, але у них чудовим

способом переплітаються і народні традиції у будівництві. Так з'являються пам'ятки стилю українського Ренесансу, серед яких Успенська церква Ставропігійського братства (1591 – 1629) з каплицею Трьох Святителів (1578 – 1591). У цих спорудах витонченість і декоративна пластика європейського Відродження поєдналася з українським планом трибаних церков з типовими завершеннями.

На противагу Західній Україні мурована архітектура Східної України з середини XIII до другої половини XVII ст. знаходилася у занепаді і майже не розвивалася. Це сталося внаслідок економічного та політичного занепаду цих земель<sup>4</sup>.

З кінця XVII ст., коли в Центральній та Східній Україні почався процес національного відродження, відроджується й архітектура краю. Нова українська еліта – козацька старшина



*Микільський собор у Києві*

блакитний) колір, що було нехарактерним для європейського бароко. Подібні храми є унікальними пам'ятками синтезу європейської та української архітектур кінця XVII – початку XVIII ст. За цей час були створені такі величні та монументальні храми як Микільський та Богоявленський собори у Києві (1690 – 1696 та 1690 – 1693), Троїцький собор у Чернігові (1679 – 1695), Мгарський собор під Полтавою (1684 – 1692), Хрестовоздвиженський собор у Полтаві (1689 – 1709). В той же час, під впливом народних традицій в архітектурі з'являються нові типи мурованих барокових споруд. Так, п'ятизрубний тип українських церков з одним чи п'ятьма куполами перетворився у цегляній архітектурі на відомий вид хрестоподібних або п'ятикамерних храмів. Такий тип будівель не зустрічається більше ні в якого іншого народу і став притаманним національній українській архітектурі. До наших днів збереглися такі чудові хрестоподібні храми Києва, як Всіхсвятська церква у Печерській лаврі (1696 – 1698), Георгіївська церква



*Каплиця Трьох Святителів у Львові*

замовляла палаци, жертвувала кошти на величні кам'яні храми та монастирські комплекси. Саме ці споруди інтенсивно споруджуються у Києві, Чернігові, Полтаві, Глухові, Переяславі, Сумах, Путивлі, Харкові та інших містах і селах Лівобережної України (Гетьманщини та Слобожанщини). Європейський архітектурний напрям бароко, що панував у XVII – XVIII ст., розповсюдився на території України. Українські майстри перейняли головний принцип європейських барокових споруд – динамізм та декоративну пишність фасадів, переважання у планах і фасадах складних криволінійних форм, гру світлотіні та кольору, перенасиченість декору пишною пластиком тощо. У кінці XVII ст. українські майстри використовували при будівництві культових споруд європейський план церковних споруд типу базилик<sup>5</sup>. Такі храми одержували декоративне ліпне “вбрання” з використанням мотивів народного будівництва. Споруди тинькувалися і фарбувалися у білий (рідше у

у Видубицькому монастирі (1696 – 1701), Благовіщенський (1716) та Миколаївський (1668) собори у Ніжині, Преображенський собор в Ізюмі, храми Густинського монастиря (XVII – XVIII), Катерининська церква у Чернігові (1715), Преображенська церква в Сорочинцях (1732) та багато інших споруд. Ці пам'ятки архітектури були зведені видатними українськими архітекторами І.Григоровичем-Барським, С.Ковніром, І.Старцевим, І.Зарудним та іншими.

У стилі бароко в Україні споруджували не тільки українські архітектори. Свої шедеври залишили тут й іноземні зодчі. Будуючи храми та палаци у суто європейських формах і стилі, вони, проте, надавали будівлям яскраво виражених ознак місцевого колориту. Підтвердженням тому може служити пам'ятка бароко-рококо<sup>6</sup> у Києві – Андріївська церква. Цей храм на схилі однойменної київської гори був зведений у 1747 – 1762 р. за проектом видатного російського архітектора італійського походження Бартоломео Растреллі. П'ятибанна, хрестоподібна споруда є своєрідним гімном бароковій архітектурі XVIII ст. Вражає пишний й досконало виконаний ліпний декор церкви. Внутрішнє вбрання храму, іконостас не поступається кращим зразкам західно-європейського мистецтва. Безперечно, рішення храму навіяне вишуканою палацовою та культовою архітектурою Парижу, Берліну, Риму та Санкт-Петербургу.

З кінця XVII ст. українська архітектура починає відчувати вплив російського будівництва. Фасади деяких споруд доповнюються елементами декору, який притаманний будівлям Москви, Суздаля та Ярославля. Так, бароковий Софійський собор у Києві збагатився цибулеподібними лиштвами. Такі ж деталі використовуються при будівництві Преображенської церкви у Сорочинцях, колегіуму в Чернігові (XVII ст.) та інших будівлях. Подібним чином вплив російської архітектури проявлявся найчастіше. Рідше споруджувалися окремі будівлі у формах російського зодчества (дзвіниця церкви Миколи Доброго у Києві (1716)). Ще рідше (в основному у Східній Україні) зводилися цілі культові комплекси у формах Московської архітектури (Спасо-Преображенський собор у Путивлі).



*Андріївська церква у Києві*

Розквіт української архітектури змінився періодом панування форм класицизму, які прийшли також з Європи. У кінці XVIII – першій половині XIX ст. цей стиль домінував у забудові українських міст. На противагу європейському класицизмові, якому були притаманні монументальність, певна різноманітність, в Україні утвердився російський варіант цього стилю. Він відзначався шаблонністю, однотипністю, сухістю та невиразністю форм. Це пояснювалося всеохоплюючим втручанням влади в архітектуру, яке проявлялося у складанні так званих “зразкових” проектів для житлових, навчальних та церковних будівель. В таких умовах українські будівничі все одно створювали неповторні архітектурні перлини. Доказом тому можуть служити ансамблі площ Контрактової у Києві, Круглої у Полтаві, собори та дзвіниці Харкова, Одеси тощо.

Друга половина XIX – початок XX ст. привнесли до економічного, політичного та культурного розвитку України нові напрями і тенденції. У цей час, внаслідок проведення широкомасштабних ліберальних реформ, спостерігається значне піднесення промисловості, сільського господарства, розвиток міст та урбанізованої культури. Вперше за попередні століття українські міста забудовуються щільним та високоповерховим рядом житлових, комерційних та громадських споруд. Приватні землевласники, акціонерні товариства, підприємства, громадські організації та державні установи замовляють собі будинки на вулицях українських міст. Кожен будинок зводиться виходячи з матеріального стану замовника. Більш заможні власники будують високоповерхові розкішні споруди, менш заможні – скромніші. Найпоширенішим типом житлових споруд стають прибуткові будинки та особняки. Перші були декілька поверховими будівлями, власники яких продавали чи здавали квартири різного рівня комфортності мешканцям. Особняки будували найзаможніші верстви населення – аристократи, підприємці, високооплачувані службовці. Можливість вибору проекту за ціною доповнювалася й великим вибором стилістичного оформлення споруди.

Остання третина XIX – перші десятиріччя XX ст. відомі в історії архітектури як період розквіту еkleктики<sup>7</sup> та історизму у будівництві. Панування єдиного класичного напрямку в архітектурі припинилося. Кожен архітектор та замовник могли створювати споруду, дотримуючись різних стилів. Так з'являються напрями неоготика, неоренесанс, необароко, неокласицизм тощо. Такі ж тенденції були

притаманні і європейській архітектурі цього періоду. Найбільші українські міста – Київ, Одеса, Харків, Львів, Катеринослав (Дніпропетровськ) інтенсивно забудовуються високоповерховими (3 – 5 поверхів) спорудами у різних історичних стилях. Кожному місту була властива своя архітектурна школа, яка визначала новий зовнішній вигляд його вулиць. Західно-українським містам, які до 1918 р. входили до складу Австро-Угорської імперії, були характерні впливи австрійської, зокрема, віденської архітектури. Споруди Львова, наприклад, одержують монументальні еклектичні форми, притаманні столичній архітектурі. Яскравим прикладом тому є споруди Політехнічного інституту (1877 – 1881), Оперного театру (1897 – 1900), костелу францисканок (1876 – 1888), Преображенської церкви (1900 – 1906) в архітектурі яких відобразилися основні течії австрійської еклектики у вигляді поєднання мотивів неоренесансу, необароко та неокласицизму.

Популярні на Заході еклектичні риси розповсюджуються в кінці XIX ст. і на території Східної та Південної України. Тут вони одержують свої специфічні форми та художні особливості. Наприклад, у Києві стіни споруд переважно не тинькувалися, що позбавляло їх певної монументальності та цілності композиції. Прикладом такої архітектури є будівля Міського (Оперного) театру (1899 – 1901). У великому торговельному портовому центрі – Одесі – західні впливи були більш сильними. Тут архітектори, серед яких було багато запрошених з-за кордону спеціалістів, створювали споруди, які мало відрізнялися від західно-європейських<sup>8</sup>. Найвідомішою пам'яткою одеської еклектики стала будівля Оперного театру (1883 – 1887), яка була зведена за зразком подібних споруд європейських столиць. Витончений та монументальний декор театру приніс йому світову славу.

Серед інших ретроспективних напрямів в архітектурі європейського походження велику популярність в Україні здобула неоготика. Особливого поширення вона набула у Східній Україні, де історично готика майже ніколи не існувала і не розвивалась. У цьому стилі в кінці XIX – на початку XX ст. споруджуються культові споруди католицької та лютеранської церков. Лютеранська кірха в Одесі (1897), польський костел Св. Миколая в Києві (1899 – 1909), костел у Миколаєві (поч. XX ст.), костел у Харкові (1892) повторювали відомі форми європейських церковних споруд XIII – XV ст. У тому ж стилі київські, харківські, одеські та інші домовласники зводили собі прибуткові будинки та особняки.

Архітектура Східної України у кінці XIX – на початку XX ст. зазнавала великого впливу Російського зодчества. В цей час у Росії набув популярності так званий російський або псевдоросійський стиль<sup>9</sup>. При спорудженні будинків у цьому стилі бралися за зразок пам'ятки Московської, Суздальської, Смоленської, Ярославської архітектури XVI – XVII ст. Характерними рисами таких будівель були цибулеподібні куполи церков, прикраси – кокошники, наметові завершення тощо. Найчастіше псевдоросійський стиль використовувався у культовому будівництві. Більшість православних церков України зводилася у цих формах. Псевдоросійський стиль став офіційним церковним стилем у Російській імперії, тому його розповсюдження на неросійських землях повинно було сприяти асиміляції місцевого населення. Часто нові храми у такому стилі будувалися за шаблонними проектами, що негативно позначалося на їх естетичному вигляді. Серед таких споруд найбільший собор Києва – Миколаївський Покровського монастиря (1902), Озерянська церква у Харкові (1901), Іллінська в Одесі (1896) тощо. У псевдоросійському стилі будувалися і житлові споруди, і громадські, і споруди державних установ тощо. Серед найбільших цивільних будівель, зведених у цьому стилі, можна назвати прибутковий будинок Сніжка у Києві (1901), споруди Дівочого училища у Лубнах (1907), Селянського банку у Полтаві (1909) тощо. Елементи псевдоросійського стилю з'являлися на фасадах та в екстер'єрах українських барокових храмів під час їх реконструкцій у кінці XIX – на початку XX ст. (Преображенський собор в Ізюмі, трапезна Києво-Печерської лаври – 90-і рр. XIX ст.). Псевдоросійських форм надають колишнім католицьким костелам на Західній Україні (яка входила до складу Російської імперії) під час їх пристосування під православні церкви. Так барокові храми Вінниці, Луцька, Проскурова, Рівного, Корця, Житомира втрачають свої куполи і одержують цибулеподібні глави, які ніяк не пасують до їхнього стилю. Часто костели повністю перебудовували, надаючи їм абсолютно нового вигляду<sup>10</sup>.

Так само, як псевдоросійський стиль став офіційним у будівництві православних храмів України, так званий мавританський стиль був розповсюджений у будівництві іудейських синагог. Архітектурні форми північно-африканської та близькосхідної архітектури проникають в Україну як зі Сходу так і з Заходу<sup>11</sup> теж у кінці XIX ст. Одразу цей стиль завоював популярність серед єврейського населення України. У мавританських формах зводять синагогу в Києві (1897). Близькі за релігією до іудеїв караїми також будували свої храми у цьому стилі. Найвитонченішим прикладом застосування мавританського стилю в українській архітектурі можна вважати караїмську кенасу у Києві (1901). У таких формах зводилися житлові споруди (особняк Зайцева у Києві – 70-і р. XIX ст., житловий будинок на Бесарабці – поч. XX ст.); комерційні (одеська біржа – 1894 – 1899); споруди державних установ (Управління міських залізниць у Києві – поч. XX ст.) тощо. Як бачимо, чимало західних та східних архітектурних течій з'являлися в Україні. Всі вони помітно вплинули на наше мистецтво та культуру.

Говорячи про нові європейські віяння в будівництві та їх вплив на українську архітектуру, особливої

уваги заслуговує один стиль. Наприкінці XIX ст. в Європі з'явився архітектурний напрям, який у різних країнах мав різні назви – сецесіон, югенд-штиль, ар-нуво. В Україні цей стиль залишився в історії як модерн<sup>12</sup>, який став проривом в еклектичній та історичній архітектурі і започаткував нову еру в архітектурі. У Європі існувало декілька центрів модерністських напрямів, були створені декілька шкіл, які відрізнялися одна від одної за формами та суттю. В Україну проникли всі без винятку різновиди модерну. Найпоширенішою виявилася віденська школа. Віденський модерн мав особливі форми, які суттєво відрізняли його від інших напрямів цього стилю. Йому було притаманне пишне декорування споруд, використання у декорі ліплення у вигляді рослинності (листя каштанів, екзотична рослинність) та зооморфні мотиви (змій, птахи). Такі форми швидко розповсюдилися в архітектурі Львова. Яскравим прикладом віденського модерну у Львові є споруда філармонії (1907). Віденський модерн став найпопулярнішим напрямом в архітектурі Східної України початку XX ст. Його пишні форми одержали такі споруди як цирк Крутікова у Києві (1903), готель “Великий Московський” в Одесі (1903), “будинок Родзянка” у Києві (1912), особняк Аршавського у Києві (1907) та багато інших будівель. Поволі форми віденського модерну дещо “асимілюються” під впливом економічних та культурних чинників українських міст. Залишається сутність та загальна форма стилю, а деталі декору, будівельна технологія та манера оздоблення набувають суто місцевих ознак. Так, з'являються модернові споруди з нетинькованими фасадами та типовими київськими цегляними орнаментами.

Відчутну долю у забудові міст України мав так званий північний модерн, який зародився і розвивався у Швеції, Норвегії, Данії, Фінляндії, Північній Німеччині. Для цього стилю були характерні монументальні форми, стриманість та символізм декору. На початку XX ст. у таких формах у Києві було зведено будинок по вул. Рейтарській, 20 (1912 р.), перший каркасний шестиповерховий будинок у місті по вул. Великій Васильківській, 14 (1914 р.), дім на розі вул. Маріїно-Благовіщенської, 61/17 та Тарасівської, будинок на розі вул. Львівської, 40/1 (Артема) та Діонісіївського провулку (тепер Бехтерівський провулок) (1913 р.).



Споруда у стилі модерн. Харків. 1910 р.

Високоповерхові житлові будинки у стилі північного модерну сформували вигляд однієї з центральних вулиць Львова – Валової (1912). Безперечно, подібні споруди збагатили українську міську архітектуру високоякісними пам'ятками європейського гатунку.

Відчутний слід в забудові міст України залишили пам'ятки французького модерну. Їм була притаманна досить об'ємна пластика, великі форми. Серед споруд цього напрямку можна назвати “будинок Мороза” у Києві (1911), готель “Палас” (1910 – 1911) у Києві.

Отже, впродовж всього свого існування українська архітектура постійно збагачувалася за рахунок європейської та азійської культур. Як бачимо, внесок світової архітектури був вирішальним у формуванні національного архітектурного мистецтва України на всіх етапах її історії. Внаслідок такого строкатого розмаїття стилів та напрямів, які вливалися в архітектуру України, утворилася неповторна і своєрідна мистецька спадщина нашого краю. Можемо зробити висновок, що пам'ятки архітектури, які були створені на нашій землі, сміливо можуть бути віднесені до світової культурної скарбниці.

<sup>1</sup>Умовна назва стилю, який склався у період раннього середньовіччя (X – XII ст) у архітектурі Центральної та Західної Європи. Характеризується масивними грубими формами споруд з вузькими вікнами, масивними вежами і перспективними порталами.

<sup>2</sup>Львов – Л.,1975. – С. 25.

<sup>3</sup>Архітектурний стиль, що виник в Італії і розповсюдився по Європі у XIV – XVI ст. Характеризується зверненням до античної мистецької спадщини. Ренесансні споруди являють собою відмінний від готичних каркасно-стрільчастих будівель тип споруд, у яких наголос робиться на несучих стінах із склепінчастими покриттями.

<sup>4</sup>Цапенко М. Архитектура Левобережной Украины XVII – XVIII веков. – М.,1967. – С.11.

<sup>5</sup>Базиліка – прямокутна, витягнута в плані споруда, розділена в поздовжньому напрямку рядами колон чи пілонів на нави. Середня нава звичайно закінчувалася апсидою, ширша за бічні і височіла над ними. Головний (західний) фасад базиліки також вертикально візуально членувався на три частини. Цей поділ, як правило підсилювали вежі на крайніх навах.

<sup>6</sup>Рококо – стильовий напрям у європейському мистецтві середини XVIII ст., пов'язаний з придворно-аристократичною культурою пізнього абсолютизму. В архітектурі знайшов відображення переважно в опорядженні

та декорі інтер'єрів – використання багаточисленних дзеркал та живописних панно, зігнутих ліній, що нагадують окреслення черепашок, складне плетіння різблених та ліпних орнаментів, завитків, розірваних картушів тощо.

<sup>7</sup>Еклектика – поєднання в одному творі різнорідних елементів. Умовна назва європейської архітектури XIX – поч. XX ст.

<sup>8</sup>Ясневич В. Архитектура Украины на рубеже XIX – XX веков. – К., 1988. – С. 111.

<sup>9</sup>История русской архитектуры. – Санкт-Петербург, 1994. – С. 517.

<sup>10</sup>Дорогами Южной Ровенщины. – М., 1989. – С. 26.

<sup>11</sup>Велика кількість мусульманських архітектурних пам'яток міститься на території Іспанії, яка з VIII по XI ст. знаходилася під пануванням арабських завойовників.

<sup>12</sup>Одна з умовних назв світового мистецтва кін. XIX – поч. XX ст. Спорудам у стилі модерн характерний декор з природними мотивами, асиметрія планів, експресивність композиції, використання параболи та інших криволінійних обрисів у віконних та дверних прорізах. Декору у стилі модерн притаманний декоративний символізм орнаментики та скульптури.

Наталія РУБЛЬОВА

Київ

## НАЦІОНАЛЬНИЙ ЧИННИК У ВЗАЄМИНАХ СВІТСЬКОЇ ВЛАДИ І РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В УКРАЇНІ (ПЕРША ТРЕТИНА XX ст.)

У Російській імперії РКЦ сприймалася насамперед як релігія поляків. Навіть через 100 років після поділу польських земель РКЦ вважалася чужою, привнесеною ззовні релігією правлячої еліти поваленної, але нескореної і бунтівливої Польщі. Відтак правові стосунки держави з РКЦ до 1917 р. регулював “*Статут духовних справ іноземних віросповідань*”, кожним артикулом якого підкреслювалася другорядність цієї конфесії, її залежність від самодержавного волевиявлення та підпорядкованість світському адміністративному апаратові<sup>1</sup>.

Антагонізм польських та російських інтересів виразився також у засадничо відмінних підходах до етнічної ідентифікації католиків, які мешкали на терені України.

Польська сторона трактувала приналежність особи до пастви РКЦ майже як стовідсоткову гарантію її *польськості*. Такий підхід яскраво ілюструвала, зокрема, польська оцінка чисельності поляків на Поділлі наприкінці XIX – на початку XX ст., згідно з якою усі католики на цих землях (305 тис.) автоматично зараховувалися до польського населення<sup>2</sup>. З цього ж погляду, католики Правобережної України (668 тис.) – *цілковито усі були поляками*<sup>3</sup>.

Російська ж сторона, зацікавлена в деполонізації українських земель, релігійний чинник відсувала на другий план, кладучи в основу мовний критерій. Відтак, згідно даних імперської статистики за 1912 р., у Київському, Подільському і Волинському генерал-губернаторстві із 762 тис. католиків поляки становили лише половину і майже стільки ж (49,5 %) – українці, або, як їх іменувало російське чиновництво, – малороси<sup>4</sup>.

Така нарочита “українізація” католиків не могла бути застосована, при всьому навіть бажанні російських властей, щодо римо-католицького духовенства – чи не найбільш національно свідомої та активної категорії польської спільноти. Через це національний склад ксьондзів дивовижно відрізнявся від аналогічних показників їхньої пастви: із 309 римо-католицьких священників вказаних губерній 283 (91,5 %) відносили себе до поляків і лише 7 (2,2 %) – до українців<sup>5</sup>.

Державний апарат імперії Романових сприймав РКЦ як конкурента офіційного православ'я, оплот борців за відродження Польщі та засіб полонізації підданих російської корони. Цим пояснюється те, що в полі зору чиновників різних щаблів перебували найрізноманітніші аспекти діяльності РКЦ, аж до подробиць приватного життя ксьондзів. Напередодні Першої світової війни російські спецслужби попереджали столицю про те, що поляки-католики вважають себе не віропідданими царя, а полоненими ним, а тому й ворогами всього російського<sup>6</sup>. Із усіх верств польського населення охоронці російської